

კრიზისი და ქრონიკულობა: ანთროპოლოგიური თვალსაზრისი მუდმივ კრიზისსა და დაცემაზე

ავტორი: ჰენრიკ ვი

სტატია ნათარგმნია: Henrik Vigh (2008) Crisis and Chronicity: Anthropological Perspectives on Continuous Conflict and Decline, *Ethnos*, 73:1, 5-24, DOI: 10.1080/00141840801927509

ადგილს, სადაც ბისაუმი ქალაქელი, უმუშევარი ახალგაზრდები ჯგუფურად იკრიბებიან, ირონიულად პარლამენტს უწოდებენ.¹ ფაქტობრივად, ის კედელია; პატარა, ფოროვანი და დანგრეული ბეტონის კონსტრუქცია ივეტის თანაბრად დანგრეული სახლის გარეთ. რეალურად, პარლამენტშიც არაფერს აკეთებ, გარდა უბნის მეგობრებთან ერთად დუნე დღეების გატარებისა. ვინაიდან ახალი შესაძლებლობების ან პრობლემების გამოჩენის მოლოდინი ერთადერთია, რისი კეთებაც ბისაუელ ახალგაზრდებს შეუძლიათ — ქალაქი ხანგრძლივი კონფლიქტისა და დაცემის მსხვერპლად იქცა (შდრ. ფორესტი 1987), რამაც ქალაქელი ახალგაზრდობისთვის მკვეთრად გააუარესა სამომავლო ცხოვრების პერსპექტივები (Vigh 2006a) — პარლამენტი ჩემთვის ერთ-ერთი მთავარი ფანჯარა იყო, რომლითაც ბისაუს საზოგადოებას ვაკვირდებოდი. პატარა კედელთან მსხდომები დროს ერთმანეთთან ფლირტში, ჩხუბში, სიცილში და ჩივილში ატარებენ. ისინი გამვლელებზეც აკეთებენ ხოლმე კომენტარებს — ესე იგი, სხვებს თავიანთ ქსელებთან, ჭორებთან და რომანებთან, პერსპექტივებთან, გაჭირვებასთან და მათ შორის, ქალაქის ქრონიკულად მძიმე პოლიტიკურ მდგომარეობასთან მიმართებით ადგილს უჩვენენ. დიდ დროს ატარებენ ზოგადად საზოგადოების მდგომარეობის, პოლიტიკური ვითარების და ბისაუს მაცხოვრებლების და დაუნდობლად რთული ყოფის განხილვაში, რაც მათი წარმოდგენით ცხოვრების მთავარი მახასიათებელია.

პარლამენტში დროის გატარება მალევე გაგებინებს, რომ დაცემა და კონფლიქტი ბისაუმი დროებით მოვლენად არ ითვლება. „აქ ყველაფერი მხოლოდ ცუდიდან უარესისკენ იცვლება,“ ამბობს ხალხი. ხანგრძლივმა დაცემამ წარმოშვა დაქვეითების მძიმე განცდა, რომელიც დაკავშირებულია სოციალურ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ რღვევებთან, მათ შორის, იდენტობის დაშლასთანაც კი. ეს გულისხმობს იმას, რომ მნიშვნელოვანი მოვლენები მუდმივი კონფლიქტისა და დაცემის, ქრონიკული განუკითხაობისა და არეულობის ფონზე ხდება. როგორც ჩემმა მეგობარმა ვიტორმა 2000 წლის ნოემბერში ახალი ბრძოლების გაჩაღებიდან ცოტა ხნის მერე თქვა:

„და რა, რამე შეიცვლება? არა. აქ ბისაუმი... ბისაუმი ომი ასეთია. წვიმის სეზონივითაა. ცა იქუფრება და შემდეგ ყველაფერი ინგრევა. შემდეგ ისევ იქუფრება და ყველაფერი ისევ ინგრევა.“

¹ დასავლეთ აფრიკის ქვეყნის გვინეა-ბისაუს დედაქალაქი.

როგორც წვიმის სეზონის მეტაფორა მიუთითებს, ომი აქ გამონაკლისად კი არა, არამედ განმეორებად მოვლენად განიხილება. ის ციკლურ და ბისაუს საზოგადოებისთვის დამახასიათებელი ღრმა განუკითხაობის მოსალოდნელ გამოვლინებად იქცა. იგი პოტენციურობა (Agamben 2000), მუდმივი შესაძლებლობა, რომელიც ჰორიზონტის მეორე მხარეს მომენტს ელოდება და რომელიც, მაშინაც კი, როცა არაა — ყველგანმყოფია; როგორც კონფლიქტებისკენ მიდრეკილი გარემოს განუყრელი შესაძლებლობა. და მართალია, შეტაკებების ან სერიოზული დამაბულობის ყოველი დაბრუნება ჰეტეროდოქსიის, რეფლექსიისა და გაგების სხვა შესაძლო ინტერპრეტაციებსა და ქმედებებს გულისხმობს (შდრ. Bourdieu 1992: 164), არსებული დაცემა — ტყვიისა და შრაპნელის კვალი კარებსა და კედლებზე — ფიზიკური და სოციალური რღვევის კონტექსტად იქცა, ხოლო ცვლილებები მხოლოდ მის ფარგლებშია მოაზრებადი. ამრიგად, რეალური ფიზიკური და საზოგადოებრივი დაცემა, რომელიც ასე ხილულია სტუმრისთვის, ფონის ნაწილი ხდება და მხოლოდ მიზანმიმართული რეფლექსიის ან ქმედების შედეგად შეიძლება დაინახო. მაგალითად, როცა წარმოიდგენ, როგორ ფუნქციონირებდა ოდესღაც ან როდესაც ფიზიკურად ეხები, მაგალითად, როცა კანალიზაციის ჩანგრეულ სისტემაზე დაკიდებულ ასფალტს ფეხის დარტყმით აძრობ ან როცა სათამაშო მოედნის შრაპნელით დახვრეტილ მძიმე რკინის კარს მის ხვრელებში მოქაჩვით აღებ. ამგვარად, **დაცემა და კონფლიქტი ჩვეულებრივი საზოგადოებრივი მდგომარეობა ხდება, რომლის ფარგლებშიც ადამიანები მოვლენებს იაზრებენ და რაშიც “ცხოვრების ყოველდღიურობის გავერანებაა” ასახული (Mbembe 1995: 331).** თუმცა, ბისაუს შემთხვევა, როცა კრიზისი შეიძლება ფონი გახდეს, მართალია, თავის მხრივ, უნიკალურია, მაგრამ ის არაა ამ ფენომენის ერთადერთი მაგალითი. **რეალურად, თავად ქვეყანა იმის გამოხატულება, თუ როგორ შეიძლება “კრიზისმა” ადამიანებზე და საზოგადოებებზე ხანგრძლივი კვალი დატოვოს, როცა ის ენდემური ხდება და არა ეპიზოდური.**

Ethnos-ის ეს სპეციალური ნომერი სწორედ ასეთ ქრონიკულ კრიზისსა და გაურკვეველობაზე ამახვილებს ყურადღებას. მასში შესულია ნენსი შეპერ-ჰიუზის სტატია აგენტების გამძლეობასა და სოციალური ძალების სისასტიკეზე; მაიკლ დ. ჯექსონის სტატია, მიგრანტების მოწყვლადობასა და გაუცხოებით გამოწვეული სტრესის შესახებ; ჰოჯერისა და პედერსენის სტატია სოციალურ კოლაფსზე და გარდამავალ პერიოდში დაკარგულობის განცდით გამოწვეულ ტანჯვაზე; და სუზან რ. უაიტის პოსტსკრიპტი, დისკრიმინაციის, ფრაგმენტაციისა და არასტაბილურობის შესახებ, რომელშიც ის ხანგრძლივი დაცემისა და გაურკვეველობის გამოცდილებას თანამედროვე ანთროპოლოგიის ერთ-ერთ მთავარ ფოკუსად განიხილავს. შესავალს ამ ნომერში თავისი წვლილი შეაქვს, უპირველეს ყოვლისა, კრიზისის კონცეფციის გაშუქებით; მეორე, ქრონიკული კრიზისის კონტექსტების განხილვით, ანუ იმ ადგილების განხილვით, სადაც კონცეფცია რეალურ ცხოვრებაში თამამდება ან ანალიტიკურადაა დამიწებული; მესამე, ქრონიკული კრიზისის შედეგების გაშუქებით, რადგან ის გავლენას ახდენს სოციალურ ცხოვრებაზე და მასში აგენტების მოქმედებაზე.

დაბოლოს, იმის განხილვით, თუ როგორ აყენებს ეჭვქვეშ ქრონიკული კრიზისი ჩვენს ანალიტიკურ აპარატს და როგორ უწყობს ხელს მის განვითარებას.

კრიზისის ცნება

ჩაგრულთა ტრადიცია გვასწავლის, რომ „საგანგებო მდგომარეობა“, რომელშიც ჩვენ ვცხოვრობთ, არა გამონაკლისი, არამედ წესია (Benjamin 1999: 248).

უმეტესი ჩვენგანისთვის კრიზისი არის დროებითი არანორმალურობის გამოცდილება, რომელიც ძირითადად ტრავმულ მოვლენებთანაა დაკავშირებული, როგორცაა ძალადობა, დაავადება ან ახლობელი ადამიანის დაკარგვა. ჩვენ განვიცდით კრიზისს, როდესაც ტრავმული მოვლენა ამსხვრევს ჩვენი ცხოვრების ჩვეულ თანამიმდევრულობას ან ერთიანობას და გვაიძულებს ხელახლა შევაკოწიწოთ ნამსხვრევები, სანამ არ მოხდება ჩვენი სოციალური ყოფის ნორმალიზება და არ გავაგრძელებთ ჩვენს ცხოვრებას.² მიუხედავად ამისა, **მსოფლიოში მრავალი ადამიანისთვის — ქრონიკულად დაავადებულებისთვის, სტრუქტურულად არახელსაყრელ მდგომარეობაში მყოფებისთვის, სოციალურად მარგინალიზებულებისთვის და ღარიბებისთვის — სამყარო ხასიათდება არა მშვიდობით, კეთილდღეობით და წესრიგით, არამედ კონფლიქტით, სიღარიბითა და არეულობით ან მისი მყისიერი შესაძლებლობით.** სულ მცირე, 800 მილიონი ადამიანი შიმშილობს³, და თუ ამას დავუმატებთ ყველას, ვინც რეპრესიებში, ძალადობასა და შიმშილში ცხოვრობს, ვალტერ ბენიამინის ხედვა „საგანგებო მდგომარეობის“ შესახებ ემპირიულ ფაქტად იქცევა. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენი უსაფრთხო და მდიდარი პრივილეგირებული სამყაროს გადმოსახედიდან ციტატა შეიძლება გაზვიადებული ჩანდეს, შორს წასვლა არ დაგვჭირდება, არც დროში და არც სივრცეში, იმის გასაცნობიერებლად, რომ მთელ მსოფლიოში ბევრი ადამიანისთვის სოციალური, პოლიტიკური და ეგზისტენციალური კრიზისი მათი ცხოვრების მუდმივი თანმხმლები ელემენტია.

Ethnos-ის ამ სპეციალური ნომრის მიზანი სწორედ გაშუქება და თავმოყრაა იმ უნიკალური წვლილის, რისი შეტანაც ანთროპოლოგიას კრიზისისა და ქრონიკულობის შესწავლაში შეუძლია. ამ ფენომენისადმი სოციალურ მეცნიერებში დამკვიდრებული ტრადიციული მიდგომისგან განსხვავებით, რომელიც ცალკეულ კრიზისს ისტორიულ კონტექსტში ათავსებს, ჩემი შეთავაზებაა, რომ კრიზისი თავად განვიხილო კონტექსტად, რაც საშუალებას მოგვცემს მეტი ცოდნა შევიძინოთ ანთროპოლოგიური კვლევის ამ მნიშვნელოვან მიმართულებაზე

² ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ჩვენი ცხოვრება სხვა დროს თანმიმდევრული და ჰარმონიულია, არამედ იმას, რომ ჩვენი მცდელობა სამყაროს შინაარსიანი გავხადოთ, დაკავშირებულია ჩვენს უნართან, სიტუაციურად თუ პოზიციურად ის კონტინგენტურ მთლიანობად წარმოვიდგინოთ.

³ www.millenniumcampaign.org/goals_poverty

(Vigh 2006a). სხვა სიტყვებით, თავად კრიზისი უნდა დავინახოთ ქმედებისა და მნიშვნელობების წარმოების ნიადაგად და არა გადახრად. საკითხის ასე დასანახად ჩვენ უარი უნდა ვთქვათ კრიზისისა და ტრავმის ტრადიციულ გაგებაზე, სადაც ის წამიერ და განკერძოებულ ფენომენად განიხილება. პირიქით, კრიტიკული მდგომარეობები ყოვლისმომცველ კონტექსტებად უნდა გვესმოდეს და არა ცალკეულ მოვლენებად. ეს ნომერი სწორედ იმ გზებს ეძღვნება, რომლითაც ჩვენ კრიზისს კი არ ვუმკლავდებით, არამედ კრიზისში თავი გაგვაქვს — და სწორედ ამ მიდგომის გამო კრებული ღირებულ და მნიშვნელოვან ცოდნას გვაძლევს, მაგრამ ჯერ კიდევ ძირითადად გამოუკვეთავ ანთროპოლოგიურ კვლევით მიმართულებაში.

პრე, პოსტ და მუდმივი

ტრადიციულად კრიზისს ჩვეული წესრიგიდან ამოვარდნად განვიხილავთ; ქაოსის გარდამავალ მომენტად, როცა სოციალური და საზოგადოებრივი პროცესები იშლება, რათა შემდგომ, კრიზისის დაძლევის შემდეგ, ისევ დაუბრუნდეს თავის ჩვეულ მდგომარეობას (Kosseleck 2002: 8, 16). ჩვენი თეორიული ინსტინქტიდან გამომდინარე, კრიზისს ცალკეულ მოვლენად ვხედავთ ხოლმე და არა მიმდინარე გამოცდილებად, რითაც ყურადღების მიღმა გვრჩება ფაქტი, რომ, მაგალითად, ძალადობის მსხვერპლი ქალებისა და ბავშვებისთვის ან ბანდის წევრებისთვის ტრავმა მრავლობითია, ხოლო მათ მიერ კრიზისით გამოწვეული ტანჯვა — ნორმაა. **კრიზისის ფენომენს ცოტა უფრო ახლოდან თუ შევხედავთ, ნათელი გახდება, რომ სოციალურ ქსოვილი ისე შეიძლება გაიჟღინთოს კონფლიქტით, ძალადობითა და სილატაკით, რომ ისინი ამ ქსოვილისგან განურჩევლნი გახდნენ** (Das 2006: 80), რაც კრიზისს ქრონიკულად აქცევს და ადამიანებს აიძულებს ფრაგმენტირებულ და არამდგრად გარემოში ცხოვრების გზები ეძებონ, ვიდრე ნორმალიზებასა და ვითარების დალაგებას დაელოდონ.

ვინაიდან კრიზისი ხშირად განცალკევებულ მოვლენად განიხილება, დღემდე სოციალურ მეცნიერებებში ჩატარებული კვლევები ძირითადად ფოკუსირებულია ამ ფენომენის რეტროსპექტიულ განზომილებებზე. ზოგადად ჩვენ კრიზისს მისი ისტორიული კონტექსტუალიზებით ვსწავლობთ ან მისი დასრულების შემდეგ. აქედან მომდინარეობს ტერმინები — პოსტკონფლიქტური, პოსტტრავმული. როგორც ასეთი, კრიზისი შეისწავლება ხოლმე იმის გაშუქებით, თუ რას ლაპარაკობენ მის შესახებ ადამიანები და როგორ რეაგირებენ ისინი ტრავმაზე ან კრიტიკულ ვითარებაზე უშუალოდ მოვლენის შემდეგ. პოსტ-ზე ფოკუსირება, რაც გულისხმობს კრიზისის ისეთ გაგებას, რომელშიც იგი „ნორმალური“ ცხოვრებიდან ამოვარდნაა, რეალურად, ხელს უშლის იმის დანახვას, რომ ძალიან ბევრი ადამიანი ხანგრძლივ კრიზისშია გაჭედული და მათთვის ის დროებით მოცემულობას არ წარმოადგენს. როგორც შეპერ-ჰიუზი, კეიპტაუნში პოლიტიკური ტრავმისა და წამების მსხვერპლთა ცენტრის მრჩეველბთან საუბრიდან იუწყება, მათ უარი თქვეს პოსტტრავმული სტრესული აშლილობის იდეაზე იმ მსხვერპლებთან მიმართებით, რომლებიც განგრძობად და

უწყვეტ სტრესს განიცდიან. ისინი ამბობენ, რომ პოსტტრავმული აშლილობის მქონე მსხვერპლები სამყაროს იღბლიან უმცირესობას წარმოადგენენ (ამავე ნომერში, გვ.41).

ნორმალურობის „პრეტრავმული სტრესული აშლილობის“ სავარაუდო არსებობა, რომელიც „პოსტ-ტრავმულ“ ვარიანტს უძღვის წინ — მოცემულობად არ უნდა მივიღოთ. სოციალური მეცნიერებების თვალსაზრისით, ხშირად კრიზისი არ წარმოადგენს ყოველდღიური ნორმალურობის ქსოვილის უეცარი მორღვევის შედეგს, არამედ დაქვეითების, რღვევისა და უარყოფითი ცვლილებების, ასევე მრავალი ტრავმისა და წინააღმდეგობის ნელი პროცესების შედეგს. ასევე, ხაზი უნდა გაესვას იმასაც, რომ **ომები უბრალოდ პირველი და ბოლო გასროლით არ იწყება და სრულდება. ისინი დროის სხვადასხვა მონაკვეთში შეიძლება გაჩაღდეს ან შეწყდეს, მაგრამ ბრძოლებისა და ომების გამომწვევი ღრმა მიზეზები არაა მხოლოდობითი.**⁴ სოციალური და პირადი კრიზისების ერთმიზეზიან გადახრებად განხილვა მათ უფრო მეტად აბუნდოვანებს, ვიდრე გასაგებს ხდის.

ჩამოშლა და გაშლა [implosions and unfoldings]

სიტყვა კრიზისი მოდის ბერძნული სიტყვიდან „კრიზის“ (krisis), რაც ნიშნავდა გარჩევას ან გადაწყვეტას. ის ასევე აღნიშნავდა „შემობრუნების წერტილს“ ან „გადამწყვეტ ცვლილებას“ (OED)⁵ და ამრიგად, ის უნდა გავიგოთ, როგორც „ნორმალურობის ორი მდგომარეობის“ ერთმანეთისგან გამიჯვნა ან წყვეტა (Redfield 2005: 335). ამ თვალსაზრისით, კრიზისის კონტექსტში მოქცევიდან, კრიზისის როგორც კონტექსტად განხილვა გულისხმობს „წყვეტის“ იდეის შეფარდებით მუდმივად გარდაქმნას, რაც ამ პროცესში ცნებას მეტ-ნაკლებად თვითწინააღმდეგობრივს ხდის. გულწრფელად რომ ვთქვათ, ანალიტიკური თვალსაზრისით მუდმივი კრიზისის ცნება თავიდან შეიძლება უაზრო ჩანდეს და მან კონცეპტუალური ღირებულება დაკარგოს. თუმცა, მართალია ცნების ოქსიმორონების რიგში გადასვლამ გაართულა მის ანალიტიკურ ლინზად გამოყენება — რაც მნიშვნელოვანი მიზეზია იმისა, რატომაც ჯერ კიდევ ღიად არ იხმარება ანთროპოლოგიაში — ტერმინ „კრიზისის“ დროითი შეკუმშვა, რომელსაც ჩვენ ზემოხსენებულ განმარტებაში ('შემობრუნების წერტილი') ვხედავთ, არც სასარგებლოა და არც აუცილებელი.

რეალურად, ერთ-ერთი მიზეზი, რატომაც კრიზისს „შემობრუნების წერტილად“ ან „წყვეტის მომენტად“ ვხედავთ, დაკავშირებული უნდა იყოს მონათესავე ცნებების, კრიზისისა და ტრავმის, ერთმანეთში არევისთან. კრიზისი არა წყვეტა, არამედ ფრაგმენტაციაა; სომატური, სოციალური და ეგზისტენციალური არათანმიმდევრულობის მდოგმარეობა. იგი „გარჩევას“

⁴ როგორც ჩანს, კრიზისის როგორც წყვეტის საფუძველმდებარე იდეა მდგომარეობს იმაში, რომ მას ინდივიდუალური ცხოვრებისა და სხეულებრივი მდგომარეობების დროითი განზომილება სოციალურ პროცესებზე გადააქვს.

⁵ Oxford English Dictionary.

განცალკევების გაგებით, ვითარება, რომელშიც მთლიანობა ან ერთობა იშლება და ნაწილებად იფანტება. მნიშვნელოვანია იმის გაცნობიერება, რომ, მართალია, კრიზისი ფრაგმენტაციაა, ის, სოციალური მეცნიერებების პერსპექტივით, არ არის მოკლევადიანი ფეთქებადი სიტუაცია, არამედ უფრო გამძლე და ხანგრძლივი გარემოება. არა გადამწყვეტი ცვლილების მომენტი, არამედ მდგომარეობა.

ქრონიკული მდგომარეობები

თავისი დროითი შეზღუდულობისაგან ცნების დახსნისა და შესაბამისად, მის ანალიტიკურ გამოყენებაში ჩართვის შესაძლებლობა თავად მის ლექსიკურ განმარტებებშივეა მოცემული. ოქსფორდის ლექსიკონში მისი მესამე და ბოლო განმარტების თანახმად, ის ასევე „არასტაბილურობის მდგომარეობას“ აღნიშნავს. სწორედ კრიზისის „მდგომარეობად“ (განგრძობითობის და არა შეუქცევადობის აზრით) და არა მის „შემობრუნების წერტილად“ გაგების ეს ხედვა — ფენომენს დროითი ჩარჩოსგან ათავისუფლებს და საშუალებას გვაძლევს ის დავინახოთ არა მხოლოდ ტრანზიციის განსაზღვრულ პერიოდად, არამედ არსებულ მდგომარეობად.

გრინჰაუსის სიტყვებით, კრიზისი გულისხმობს მდგომარეობას, რომელშიც ადამიანები (მათ შორის, სახელმწიფოს წარმომადგენლები) შემოქმედებითად უნდა მიუდგნენ მათ სოციალური და პოლიტიკურ ტექნოლოგიებს და მოერგონ სხვადასხვა მოულოდნელად გამოჩენილ დაბრკოლებასა და შესაძლებლობას (Greenhouse 2002: 8, იტალიკი ჩემია).

კრიზისის როგორც ‘მდგომარეობის’ იდეა ჩვენს ყურადღებას ‘ქრონიკულობის’ მონათესავე ცნებისკენ მიმართავს, ესე იგი, კრიზისის როგორც მუდმივას განცდასთან (იხ. Estroff 1993). ესტროფი ამბობს, რომ ქრონიკულობა მიუთითებს “შეზღუდვებისა და ტანჯვის დროში განგრძობადობაზე”; ის „დისფუნქციის [. . .] დროით განგრძობადობას“ აღნიშნავს (იქვე. 250, 259). მაშასადამე, ქრონიკულობის იდეით თავიდან ვირიდებთ ცნების ზემოხსენებულ ანალიტიკურ უვარგისობას, რადგან მას ჩვენი მზერა წყვეტისა და გადახრის იდეიდან, ყოვლისმომცველ კრიტიკულ მდგომარეობაზე გადააქვს. გარდა ამისა, ქრონიკულობისა და კრიზისის, როგორც მდგომარეობის ცნებებს ნეგატიური კონოტაცია აქვთ. თუკი განყენებულად განვიხილავთ, შეგვიძლია კრიზისი ღირებულებითი შეფასებისგან დამოუკიდებლად განვიხილოთ, როგორც ერთი მდგომარეობიდან მეორეზე გადასვლად, თუმცა, როცა ადამიანებს ვსწავლობთ — მათ ცხოვრებასა და აღქმებს — კრიზისი არაა სიტყვა, რომლის ნეგატიური კონოტაციებისგან განცალკევება შეუძლებელია. მას უშუალო ნორმატიული განზომილება აქვს, ვინაიდან მიზნულია სასურველი რეალობისგან დაშორებასთან და, როგორც ლინდკვისტი ამბობს, „სტაგნაციასთან, დაცემასთან და დაქვეითებასთან, ესე იგი, ყველაფერ საპირისპიროსთან რასაც სწორი და სასურველი პროგრესი აღნიშნავს“ (Lindquist 1996 : 58).

ორკეცა ნორმალურობა

რასაც ჩვენ ნგრევასა და უწესრიგობას ვეძახით, სხვები, ვინც უფრო ახალგაზრდები არიან, მასში ისე ცხოვრობენ, როგორც ბუნებრივ წესრიგში და ალბათ თავიანთი სიმარჯვით მასთან გამკლავებასაც ისწავლიან სწორედ იმიტომ, რომ ისინი თავიანთ ადგილს იქ აღარ ეძებენ, სადაც ჩვენ ვეძებდით (Merleau-Ponty 1964: 23).

როდესაც კრიზისსა და ქრონიკულობას ვიკვლევთ, მარლო-პონტი ჩვენს ყურადღებას ორი მნიშვნელოვანი ასპექტისკენ მიმართავს. პირველი, ადამიანები აქტიურად ეძებენ თავიანთ ახალ ადგილს და ინარჩუნებენ მოქმედების უნარს მაშინაც, როცა „ნგრევა და უწესრიგობაა“. რამდენადაც კრიზისი ფრაგმენტაციაა, ის თანმიმდევრულობისა და ერთიანობის დაკარგვას გულისხმობს, თუმცა, ფრაგმენტაციის ამ გამოცდილებას აუცილებლობით არ მივყავართ პასიურობამდე. ამ თვალსაზრისის მიხედვით, აგენტობა უნარის საკითხი არაა — ჩვენ ყველას გვაქვს უნარი ვიმოქმედოთ — არამედ შესაძლებლობის; ესე იგი, მოცემულ კონტექსტში რამდენად შეგვიძლია მოქმედება. აგენტობის, როგორც შესაძლებლობის და არა როგორც უნარის კვლევა, გვადლევს გასაღებს კრიზისის, როგორც კონტექსტის, ანთროპოლოგიური ანალიზისთვის. ის ყურადღებას ამახვილებს ფაქტზე, რომ გახანგრძლივებული კრიზისის ფონზე, სოციალური გარემოსა და მასში ჩვენი ქცევის გაგებას საერთო ვითარების არსებით მახასიათებლებს ვუსადაგებთ ხოლმე. ქრონიკული კრიზისის პირობებში ჩვენს ქმედებას ფრაგმენტულობაზე, როგორც გარემოებაზე, ვაფუძნებთ, რაც ცხოვრებას უსიამოვნოს ხდის, მაგრამ არა შეუძლებელს.

მეორე, ციტატა ჩვენ ყურადღებას „ნორმალიზების“ პროცესისკენ მიმართავს, რომელშიც კრიზისი თავად ხდება მოქმედების ჩარჩო — როცა ის პირველი რიგის წესრიგიდან, მეორე რიგის წესრიგად ყალიბდება. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ კრიზისის ნორმალიზებაზე ვსაუბრობთ, ნორმალიზება და რუტინად ქცევა გულგრილობაში არ უნდა აგვერიოს: როცა კრიზისი ქრონიკულია, ის შეიძლება ნორმალური გახდეს იმ აზრით, რომ რაც არის ეს არის, მაგრამ არა იმ აზრით, რომ ეს ყველაფერი ასეც უნდა იყოს. კრიზისის ნორმალიზებას უწესრიგობის დროებითი მოწესრიგების მცდელობები მოჰყვება ხოლმე (შდრ. Taussig 1992:17) და არა უწესრიგობისადმი გულგრილობა.

ამრიგად, კრიზისის კონტექსტად განხილვა „ნორმალურობის“ ჩვენი უფრო გაგების საინტერესო ასპექტს ამჟღავნებს, რადგან გვახვედრებს რომ „ნორმალურობას“ როგორც თვისებრივი, ისე რაოდენობრივი მხარეები აქვს (Vigh 2006a). „ნორმალურად“ შეიძლება ჩაითვალოს ის, რასაც ყველაზე ხშირად ვაკეთებთ და/ან რაც ყველაზე მეტია. ამ ხედვით, „ნორმალურად“ შეიძლება ყველაზე გავრცელებული მდგომარეობა ჩაითვალოს, რასაც ცნების რაოდენობრიობაზე დაფუძნებულ გაგებამდე მივყავართ. მიუხედავად ამისა, ნორმალურობას თანაბრად აქვს თვისებრივი ან ნორმატიული განზომილებაც, რომელშიც „ნორმალური“ ისაა, როგორც უნდა იყოს ყველაფერი ან როგორც ვისურვებდით, რომ ყოფილიყო. ამ თვალსაზრისით, კრიზისის

შეფასება მუდმივად შესაძლო ან სასურველი მდგომარეობების წინაშე ხდება. მისი გაზომვა და განსაზღვრა სხვა ხალხთა და საზოგადოებათა ცხოვრების შესახებ არსებულ წარმოდგენებთან შედარებით ხდება: ეს წარმოდგენები სივრცული ან ისტორიული შედარებებით ყალიბდება; იმ ცხოვრებასთან მიმართებით, რომელიც ნავარაუდებია, რომ სხვაგან უკეთესია და რომ ცხოვრება ადრე უკეთესი იყო, ან რომ შეიძლება სხვა დროს იყოს უკეთესი.

ბისაუმი, რომელსაც ათწლეულების დაცემამ, სიღარიბემ და პოლიტიკურმა არასტაბილურობამ დაღი დაასვა, ხალხი გაჭირვებას და ტანჯვას სოციალური ცხოვრების მოცემულობად განიხილავს (შდრ. ჯეკსონი, ამავე ნომერში). თუმცა, მათ ასევე იციან, რომ ცხოვრება სხვა ქვეყნებში განსხვავებული და უკეთესია. მიუხედავად იმისა, რომ კრიზისი ადგილზე შეიძლება რაოდენობრივად ნორმალიზებული იყოს, მას თვისებრივი თვალსაზრისით აუცილებლად პოზიტიურად არ უყურებენ. ეს დასკვნა შეიძლება ბანალურად ჟღერდეს, მაგრამ ბევრი, ვინც დიდი ხნის განმავლობაში კრიზისში მყოფ რეგიონებს იკვლევს, ხშირად ნორმალურობის ამ ორ ვერსიას ემპათიურ რელატივიზმში აერთიანებს. უკანასკნელი ეფუძნება დაშვებას, რომ ჩვენს თვალწინ არსებული სავალალო მდგომარეობა შეიძლება სულაც არ იყოს სავალალო იმ ადამიანებისთვის, ვინც მასში ცხოვრობს, რადგან ისინი უკვე შეგუებულები უნდა იყვნენ ამ პირობებთან. როდესაც ხანგრძლივი კრიზისი რუტინად იქცევა, ამან შეიძლება ადამიანებს მოქმედებისა და ცხოვრების გაგრძელების საშუალება მისცეს, თუმცა, ჩვენ არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ შეჩვევა ავტომატურად არ გულისხმობს ტანჯვის შემსუბუქებას. აქედან გამომდინარე, ეს არ გვხსნის ვალდებულებას ვიბრძოლოთ ჩაგვრის, ტანჯვისა და გაჭირვების წინააღმდეგ. პირიქით, რუტინად ქცეული კრიზისი ანთროპოლოგიას ავალდებულებს, დარჩეს “დაუღალავი და ფხიზელი მაშინ, როცა სხვებს სძინავთ” (Das 2006 : 79).

ანთროპოლოგიის კრიტიკული ბირთვი

ანთროპოლოგია გამოღვიძებაა. 28 წლის წინ, უილიამ ტორიმ თქვა, რომ ეთნოგრაფები „დანაკარგსა და მოწყვლადობას შორეულად და პერიფერიულად განიხილავენ“ (1979 :521). ვხედავთ, რომ ზუსტად იგივე საკითხები დღეს ჩვენი დარგის ყურადღების ცენტრშია მოქცეული. ეს კითხვები აღარ აღიქმება „ნორმათა იზოლირებულ და შემაწუხებელ შეფერხებებად [. . .] რომლებიც კონცეპტუალურად ჰაერში არიან გამოკიდებული“ (Wallace, იქვე). დანაკარგი და მოწყვლადობა ეთნოგრაფიული კვლევისა და თეორიული ინოვაციების მნიშვნელოვან ველად ჩამოყალიბდა. სხვა სიტყვებით, მათ, ვისაც კრიზისის შესწავლა გვანტერესებს, აღარ გვაქვს მიზეზი დარგის დამღლევი კრიტიკით დავკავდეთ, პირიქით. თუკი ახალ მონოგრაფიებს შევხედავთ, დავინახავთ რომ დარგი უფრო და უფრო მეტ ყურადღებას აქცევს კონფლიქტს, ძალადობას, ტანჯვასა და გარიყვას. წესრიგიდან და განუზომადობიდან [imponderability] (Malinowski 1971) უწესრიგობასა და რეფლექსურობაზე პერსპექტივის ასეთმა გადატანამ, ანთროპოლოგია კონცეპტუალური იარაღებით აღჭურვა, რითაც მას ანალიტიკურ ურთიერთობაში შესვლა არა მხოლოდ შესაძლებელია, არამედ

მთელი მსოფლიოს გლახაკებთან [wretched of the earth] შეუძლია; კუთხეში მიმწყვდეულ და გათელილ უმცირესობათა უხილავ და გარიყულ ადამიანებთან.

როგორც უკვე ითქვა, კონტექსტად ქცეული კრიზისის სხვა კრიზისებისგან მთავარი განმასხვავებელი ნიშანი არის ის, რომ სავალალო მოვლენები, თავისი კონფულსიებითა და გრძელვადიანი გართულებებით, სოციალური და ეგზისტენციალური მუდმივობის აურას იძენენ. როცა კრიზისი კონტექსტი ხდება, ის ოქსიმორონულად მუდმივი ხდება. როცა დროებითი ვითარება აღარაა, ის მოწესრიგებული უწესრიგობის მდგომარეობად გარდაიქმნება (Taussig 1992); სოციალური ცხოვრების ფაქტად და სოციალური წესების, ნორმებისა და შინაარსების წარმოების ამოსავალ წერტილად. **ნაცვლად სოციალური პროცესების შიგნიდან აფეთქებისა და მორღვევისა, გახანგრძლივებული კრიზისის პირობებში ჩვენ ვხედავთ, თუ როგორ გარდაიქმნება საგანგებო მდგომარეობა, „სხვა შესაძლებლობების მდგომარეობად“ (Bhabha 1994 : 41), სადაც სოციალური ცხოვრება რისკისა და გაურკვევლობის ფონზე გაიგება და მიმდინარეობს (Whyte 1997).** სოციალური პოზიციები, ინსტიტუციები და სხვა კონფიგურაციები უბრალოდ კი არ იშლება, არამედ სტაბილურ არასტაბილურობასთან და ქრონიკულ კრიზისთან მიმართებით ხელახლა ეწყობა და ახალ ფორმებს იძენს. „იქმნება ახალი ცოდნის სისტემები, ხდება მათი განხილვა, გადახედვა, ფილოსოფიზება და გაზიარება“, — წერს ნორდსტრომი თავის თეორიული თვალსაზრისით ბრწყინვალე წიგნში, რომელიც მოზამბიკის ომის შესახებაა (1997 : 28). ისინი გაურკვევლობას, ბუნდოვანებასა და არაპროგნოზირებადობას ერგებიან, ქმნიან პირველი რიგის წესრიგის — და არა არარეფლექსური მეორე რიგის წესრიგის — პირობით და ხელშესახებ განაწესებსა და კონსტრუქციებს. ამგვარად, ჰაბიტუსი, თუ ბურდიოსეულ ტერმინს ვიხმართ, შეიძლება ძალიან კარგადაც მოერგოს კონფლიქტისა და დაცემის მდგომარეობას (Shaw 2002 : 14–15), რადგან არაპროგნოზირებადობასა და ბუნდოვანებასთან შეგუების შედეგად სამყაროს აღქმის ძალიან განსხვავებული გზა ყალიბდება და უფრო ხშირია პრაქტიკული ქმედებები.

კრიზისის კონტექსტი

ნორმალურობის ორკეცი ვერსიის მსგავსად, კონტექსტად ქცეული კრიზისის იდეაც შეიძლება ორ ურთიერთდაკავშირებულ განზომილებად დაიყოს, კერძოდ სოციალურ და პირად კრიზისად. ფაქტობრივად, კრიზისის კონტექსტად დანახვა საშუალებას გვაძლევს „კონტექსტები კრიზისში“ დავინახოთ და „კრიზისში ჩაქსოვილი კრიზისი“ გავაანალიზოთ (კეროლინ ნორდსტრომი, პირადი კომუნიკაციიდან). ეს პერსპექტივა საშუალებას გვაძლევს სოციალურიდან ლოკალურზე გადავიდეთ და გამოვაჩინოთ ის მრავალი ფაქტორი, რომელიც ზეგავლენას ახდენს, როგორც კრიზისის შექმნაზე, ისე იმ მრავალ შრეზე, რომლითაც ის ჩვენზე ზეგავლენას ახდენს. სოციალური კრიზისი დაკავშირებულია პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ პროცესებთან, პირადი კრიზისი კი ყოფასთან, რომელიც აგენტობის მკვეთრი შეზღუდვით, ჰორიზონტთა შეკვეცითა და მომავლისა და შესაძლებლობების ბუნდოვანებით ხასიათდება.

პირადი და ეგზისტენციალური

როგორც ნორმალურობის რაოდენობრივი განზომილება გადაიზრდება ხოლმე თვისებრივში, ისე, სოციალური კრიზისი პირად ან ეგზისტენციალურში — ვინაიდან ადამიანები იძულებული ხდებიან ძალისხმევა გაიღონ თავიანთ სოციალური გარემოში შესაძლებლობებისა და პოზიციების დასაბრუნებლად. მარტივად რომ ვთქვათ, საზოგადოებრივი ან სოციალური პროცესების არასწორი განვითარება ხშირად პირად კრიზისებს იწვევს.

კრიზისის პირადი და ეგზისტენციალური მხარეები ამ საკითხზე ჩატარებულ ეგზისტენციურ ან ფენომენოლოგიურ კვლევებში ჩანს. თავის შთამბეჭდავ წიგნში ჯექსონი ბალანსის, კონტროლისა და უკონტროლობის (და არა მხოლოდ) იდეებს ტანჯვის, დანაკარგისა და მოწყვლადობის ანალიზისთვის იყენებს (1998). ის ამტკიცებს, რომ როცა კრიზისში ვვარდებით, ჩვენ გვაქვს განცდა, რომ ვერ ვაკონტროლებთ იმ გარეგან ძალებს, რომლებიც ზემოქმედებენ ჩვენს შესაძლებლობებსა და არჩევანზე: ვკარგავთ კონტროლს ჩვენს ცხოვრებაზე და ვიბრძვით სოციალური წესრიგის დასაბრუნებლად და აღსადგენად (1998 : 171). ჰაბერმასის სიტყვებით, კრიზისს ვერ განვიხილავთ იმ ადამიანის პერსპექტივის გარეშე, ვინც მას განიცდის — პაციენტი უძღურებას გრძნობს დაავადების ობიექტურობის წინაშე მხოლოდ იმიტომ, რომ ის პასიურობისთვისაა განწირული და როგორც სუბიექტს, დროებით ჩამორთმეული აქვს საკუთარი თავის ფლობის შესაძლებლობა.

შესაბამისად, კრიზისის იდეას ობიექტურ ძალებთან ვაკავშირებთ, რომლებიც სუბიექტს თავისი ჩვეული სუვერენიტეტის გარკვეულ ნაწილს ართმევს. კრიზისის პროცესად განხილვა მისთვის არაპირდაპირ ნორმატიული მნიშვნელობის მინიჭებას გულისხმობს — კრიზისიდან გამოსვლა კი, მასში ჩავარდნილი სუბიექტის გათავისუფლებაა (Habermas 1992 :1).

ჯექსონის თანახმად, ჰაბერმასისთვის კრიზისი გარკვეული ძალების წინაშე უძღურების განცდასთანაა დაკავშირებული, რომლებიც ჩვენს ცხოვრებაზე უარყოფით ზეგავლენას ახდენს. თუ ამას საერთო ვითარების გაუარესების განცდას დავუმატებთ, ზემოთმოყვანილი ციტატა ცნების ყველაზე გამართულ განმარტებას დაგვაახლოებს, რომელშიც კრიზისი ფრაგმენტირებისა და ვითარების გაუარესების გამოცდილებაა, შეწყვილებული უძღურებასთან, ზეგავლენა მოახდინო იმ ძალებზე, რომლებიც ჩვენს ცხოვრებაზე უარყოფითად ზემოქმედებს.

სოციალური და საზოგადოებრივი

კრიზისის სოციალური ან საზოგადოებრივი განზომილება, ფენომენი, რომელზეც კვლევებსაც ძირითადად სოციალურ მეცნიერებებში ვხვდებით ხოლმე, თითქოს ზემოხსენებული

განმარტებიდანაა გამოტოვებული და აქცენტი პირად გამოცდილებაზეა გადატანილი. თანამედროვე ანთროპოლოგიაში სოციალური და პოლიტიკური ცხოვრების მსხვილმასშტაბიანი მხარეები საკმარისად არ წარმოჩენილა.⁶ ამიტომაც კრიზისი დანახულია ან განვითარების ხაზიდან დროებით გადახრად ან სტრუქტურული ცვლილებების — რევოლუციის ან ჯანყის — წერტილად, რომელშიც ახალი ძალაუფლებრივი კონფიგურაციები ჩნდება და ძველს ანაცვლებს; ესე იგი, ან დროებით ანომალიად ან გარდამტეხ მოვლენად, რომელიც ერთ-ერთი ეტაპია მომავლისკენ პროგრესულ სვლაში. ასევე, სოციალური ან საზოგადოებრივი კრიზისები ხშირად მონოგრაფიების შესავალშია ნახსენები, სადაც ეთნოგრაფიული კვლევის ისტორიული კონტექსტუალიზებაა მოცემული. ამ ხედვით, სოციალური კრიზისები გადამწყვეტი მნიშვნელობის მქონე, ერთმანეთთან სინტაგმატურად დაკავშირებული მოვლენებია, რომლებმაც დღევანდელ მდგომარეობამდე მოგვიყვანა.

ანთროპოლოგიაში სოციალური კრიზისი ხშირად არსებულ სოციალურ წყობაზე მისი ზეგავლენის კუთხით განიხილება და იმ გავლენის მიხედვით, რომელიც მას ინფორმანტების ცხოვრებაზე აქვს. ფაქტობრივად, ვინაიდან ანთროპოლოგიის ყურადღება, ერთი მხრივ, ველისა და თეორიისკენ, ხოლო, მეორე მხრივ, საჯარო პოლიტიკებისკენაა მიპყრობილი და მუდმივად ამ ორ ასპექტს შორის დიალოგითაა დაკავებული — სწორედ ამიტომ მას განსაკუთრებით შეუძლია ადამიანთა ცხოვრებაზე მსხვილმასშტაბიანი გლობალური პროცესების ზეგავლენა დაგვანახოს. ეს პროცესები, ხშირად, იმ ადამიანების ცხოვრებისგან, რომლებზეც ზეგავლენა აქვთ, იმდენად შორს ფორმირდება, რომ ისინი შეიძლება დაუკავშირებელი ან სულაც დამოუკიდებელი მოგვეჩვენოს იმ შედეგებისგან, რომლებსაც ისინი იწვევს (Ferguson 1999; Nordstrom 2004). თუმცა, როგორც შეპერ-ჰიუზი Ethnos-ის ამ ნომერში ასე ჩინებულად აჩვენებს, მსხვილმასშტაბიანი გლობალური, რეგიონული ან საზოგადოებრივი სირთულეები მჭიდროდაა დაკავშირებული სოციალურ და პირად კრიზისებთან.

ქრონიკული კრიზისის შედეგები

კრიზისის ერთ-ერთი ყველაზე საგულისხმო ასპექტი ძვეს იმაში, რომ ის დაგვანახებს, თუ როგორ და რა დონითაა ჩვენი ცხოვრება მჭიდროდ დაკავშირებული სოციალურთან და როგორ ახდენს ჩვენი ცხოვრების ერთი ნაწილის გაუარესება, ლამის გარდაუვალობით, ჩვენი ცხოვრების სხვა ნაწილებზე ზეგავლენას. სოციალურ კრიზისს ხშირად ინდივიდუალური ან ეგზისტენციალური კრიზისი მოჰყვება ხოლმე და პირიქით, განწირულობის ან სასოწარკვეთის განცდით განპირობებულმა ქმედებებმა შეიძლება საზოგადოების ჩამოშლა და კრიზისი გამოიწვიოს. კრიზისის კვლევა პირადაა და სოციალურს შორის კავშირის დანახვის საშუალებას გვაძლევს, კონცენტრულად დალაგებულ შრეებს, სწორედ იმიტომ, რომ კრიზისი

⁶ სულ მცირე, ევოლუციონიზმის, მოდერნიზაციის თეორიისა და მარქსიზმის დაღმასვლის შემდეგ.

ახდენს იმ კონფიგურაციების დესტაბილიზაციას, რომელთა მეშვეობითაც ჩვენ ვდგებით და ვყალიბდებით უფრო დიდი ერთეულების ნაწილებად. კრიზისი ძირს უთხრის იმ მნიშვნელობით კონსტრუქციებს, რომელთა მეშვეობითაც ჩვენი ყოფის სხვადასხვა სფეროები ერთმანეთთანაა დაკავშირებული. სხვა სიტყვებით, იმის მიუხედავად, რომ ეს პერსპექტივა ანალიტიკური თვალსაზრისით ბათილია, კრიზისის ფენომენის შესწავლა ჰოლიზმის არა როგორც ეტიკურ, არამედ ემიკურ რეალობად გადააზრებისკენ გვიბიძგებს. მე არ ვცდილობ უცვლელი სისტემების ან მკაცრად შემოსაზღვრული ერთეულების იდეისკენ დაბრუნებას, არამედ ყურადღება მინდა მივიქციო კონფიგურირების, დეკონფიგურირებისა და რეკონფიგურირების ციკლებისთვის, რომელთა მეშვეობით, ჩვენ, სხვადასხვა ვითარებებში, ვაწესრიგებთ და სისტემატიზებთ ვუკეთებთ ჩვენ სოციალურ გარემოსა და ჰორიზონტებს. „კონტექსტად ქცეული კრიზისის“ პერსპექტივაში საინტერესოა ის, რომ საშუალებას გვამძლევს დავინახოთ ადამიანების ძალისხმევა, რომლებიც იღვწიან ახალი კონფიგურაციების დამკვიდრებისკენ, ისეთ ვითარებებშიც კი, სადაც სოციალური არასტაბილურობა და არაპროგნოზირებადობა ბატონობს. აგრეთვე, ეს პერსპექტივა გვამძლევს ანალიტიკურ ოპტიკას, რომლის მეშვეობით ასეთ პროცესებს შეგვიძლია ანთროპოლოგიურად მივუდგეთ.

არასტაბილურობა და არაპროგნოზირებადობა

სოციალური კრიზისი არასტაბილურობისა და არაპროგნოზირებადობის პერიოდებით ხასიათდება, როცა სოციალური წყობები კარგავს კონტროლს და თავიანთ სარგებლიანობას და ადამიანები ვეღარ ახერხებენ სოციალური ქსოვილის რღვევის შეჩერებას. თუმცა, თუ ჩვენ, გახანგრძლივებული კრიზისის პირობებში ვხედავთ ადამიანებს, რომლებიც თავიანთ ცხოვრებას ვითარებას უსადაგებენ და არგებენ — ქმნიან გარემოებს, სადაც უწესრიგობა აღარაა გასაკვირი მდგომარეობა — მაშინ ჩვენ უნდა ვიკითხოთ თუ რით განსხვავდება კრიზისის ყოველდღიურობა, ცნება ყოველდღიურობის ჩვენთვის ჩვეული გაგებისგან, რომელიც განუზომად, არარეფლექსიურ ცხოვრების მდინარებად გვესმის. პასუხი მდგომარეობს იმაში, რომ კრიზისის ნორმალიზება ადამიანებში ამძაფრებს სოციალური ცვლილებებისადმი და მოძრაობებისადმი მგრძობელობას, ისევე, როგორც წარმოსახვას იმაზე, თუ როგორია სხვაგან ცხოვრება.⁷ წარმოსახვის ეს გააქტიურებაა ის, რაც კრიზისის განსაკუთრებულ მხარეს უსვამს ხაზს, როცა სოციალური სფერო აღარაა სტაბილური წესრიგის სახე (Bourdieu 1992 : 166 –169). როგორც სოროკინი სოციალური მეცნიერებების ინტელექტუალურ მოძრაობათა კონტექსტში ამბობს, სწორედ მაშინ, “როცა ადამიანებს ენგრევათ ცხოვრება, ეცლებათ ნიადაგი, სახიჩრდებიან და ცხოვრების რუტინა ერღვევათ”, კითხულობენ, „რატომ და როგორ დაემართათ ეს“ (1963 : 3). შეჩვევას ახალი სოციალური ფაქტების დამკვიდრება მოჰყვება ხოლმე, თუმცა როცა ეს ქრონიკული კრიზისის ფონზე ხდება, ვხედავთ დაუსრულებელი კრიტიკული გადაფასების

⁷ ამ მხრივ ტოტალიტარიზმი არ ამცირებს ალტერნატიულ წესრიგებს. პირიქით, ჩავგრა მათ უფრო ამრავლებს, რადგან ის ალტერნატივებზე ფიქრსა და წარმოსახვას გვაძლევს.

პროცესს, რომელიც ეხება ადამიანთა წარმოდგენას საზოგადოებაზე, მასში მიმდინარე ცვლილებებს, მის შიგნით მათ ადგილსა და მოქმედების შესაძლებლობებს.

დანაკარგი

როცა კრიზისი კონტექსტი ხდება, ჩვენი სოციალური სფეროს წესრიგი კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება და მას მრავალი ერთმანეთთან დაპირისპირებული ინტერპრეტაცია ენაცვლება, რაც, საბოლოო ჯამში, ქმნის წარმოდგენას, რომ ჩვენი სამყარო მრავლობითია და არა მხოლოდითი: სოციალური და არა ბუნებრივი. კრიზისის ადრეულ ეტაპზე წყობებისა და კონფიგურაციების დეინსტიტუციონალიზება ხდება ხოლმე. კრიზისში იმის მოშლა, რაც „თავისთავადად მოცემული“ გვეგონა, ხშირად დანაკარგის განცდის მომგვრელია — კერძოდ, სტაბილურობის, უსაფრთხოების ან სიცხადის: წესრიგის დაკარგვა ზეგავლენას ახდენს ჩვენს უნარზე, წინასწარ დავგეგმოთ მომავალი, ხორცი შევასხათ ოცნებებსა და იმედებს. როცა კრიზისი კონტექსტი ხდება, აღმოვჩნდებით ხოლმე ვითარებაში, რომელშიც მყარი ჰორიზონტი და ტრაექტორიები გვაქვს დაკარგული (იხ. ამავე ნომერში Pedersen & Højer). სხვა სიტყვებით, კრიზისისთვის დამახასიათებელი ფრაგმენტაცია და არასტაბილურობა იწვევს გაურკვევლობასა და არაპროგნოზირებადობას, რაც კრიზისის ჰაბერმასისეული განმარტების ამოსავალი წერტილია. კრიზისი ისეთი მდგომარეობაა, რომელშიც ზოგად წარმოდგენებს ვეღარ ენდობი და ამიტომ მათი მუდმივი გამომუშავება გიწევს.

დროითი და სივრცითი ჰორიზონტები

ეს ყველაფერი ცვლის სოციალური გარემოს და მასში ჩვენი ადგილისა და ჰორიზონტის გაგებას (იხ. Schutz & Luckman 1995). ამ თვალსაზრისით, ჰორიზონტის ცნება ანალიტიკურად საინტერესო ხდება, რადგან ის შეიცავს როგორც დროით, ისე სივრცით განზომილებებს. ჰორიზონტი განიმარტება “ხაზად, რის მიღმაც გამოცდილების ახალი სივრცე იშლება, მაგრამ რომლის დანახვა ჯერ შეუძლებელია” (Kosseleck in Greverus 1996:125). ჩვენი ჰორიზონტი სივრცულად ჰყოფს იმ ნიადაგს, რომელზეც ახლა ვდგავართ, იმ წარმოსახვითი ყოფისგან, რომელიც უცნობია და რომელიც გამყოფ ხაზს მიღმა მრავალ შესაძლო ნიადაგს იტევს (შდრ. Crapanzano 2004).⁸ ეს გამყოფი ხაზი — რომელიც არსებულს, შესაძლებლისგან მიჯნავს — უწყვეტ სოციალურ კრიზისს ინდივიდთან შესამჩნევად ახლოს მიაქვს, ვინაიდან შეუძლებელი ხდება ჩვენი სოციალური სფეროს სტრუქტურისადმი ნდობა. ასეთ ვითარებაში ვხედავთ დროის თანმიმდევრული მდინარების დაკარგვას, რასაც პედერსენი და ჰოჯერი ასე კარგად აჩვენებენ (ამ ნომერში), რაც იძლევა ისტორიული პროცესის ისეთ გამოცდილებას, რომელშიც მოვლენები გარედანაა თავსმოხვეული, ხოლო მათი მდინარეა არათანმიმდევრულია (შდრ. Hastrup 1992; Kosseleck 2002:8), ეს კი, მიმდინარე მოვლენების ჩვენეული ინტერპრეტაციის წესს

⁸ მე წარმოსახვითის ცნებას ვიყენებ არა ფანტაზიის ან ფიქციის გაგებით, არამედ ჰუსერლისეული პროტენციის, როგორც წინარე გამოცდილებაზე დაფუძნებული ინდუქციის.

ცვლის, კერძოდ, მათ აღარ ვუყურებთ წრფივად, არამედ ანალოგიების მეშვეობით. მასუმის ციტატა კონტექსტიდან რომ ამოვგლიჯოთ, შეიძლება ვთქვათ, რომ ქრონიკულ კრიზისში:

დრო აღარაა მნიშვნელოვან წერტილებს შორის სვლა — დასაწყისს, პიკსა და დასასრულს შორის — რომელიც მოვლენებს აპრიორულად შესძენდა წესრიგს და პირად ან ისტორიულ მნიშვნელობებს (Massumi 1997:746).

მსოფლიოს ბევრ მხარეში, სადაც კონფლიქტი და ომია, სოციალური სფერო იმდენად თხევადი ჩანს, რომ ადამიანები მას გზაა ცდენილად აღიქვამენ; უწყვეტ, მაგრამ „წინსვლისგან“ დაცლილ მოძრაობად: არა როგორც ველად ან სტრუქტურად, არამედ მუდმივ ცვალებადობაში მყოფ გარემოდ, რომელსაც ადამიანმა თავისი ტრანსქტორია და პრაქტიკა ყოველ ჯერზე უნდა გაუსწოროს (Vigh 2006a, b; Vigh et al. 2006). პროგნოზირებადობა მინიმუმამდეა დაყვანილი, რადგან ადამიანი მუდმივად თვალს უნდა ადევნებდეს სოციალურ ძალებში მიმდინარე ცვლილებებს და მათთან მიმართებით უნდა მოქმედებდეს. „ერთი თვალთვალთ ლაპარაკობ და მეორე თვალთვალთ მიდამოს ზვერაგ“, ასე აღმიწერა პროტესტანტმა პარამილიტარული დაჯგუფების წევრმა ცხოვრება ბელფასტის პატარა ლოალისტურ ანკლავში. ასეთი მუდმივი სიფხიზლე უწყვეტ დამაბულობას იწვევს, როგორც ეს ამ ნომერში ჯეკსონმა სიუას ცხოვრების აღწერით აჩვენა (გვ. 57 –72). ასეთ ვითარებაში, საკუთარი კეთილდღეობის უზრუნველსაყოფად მუდმივად გჭირდება სამყაროზე ხელახალი მოჭიდება და მასში შენი ადგილისა და შესაძლებლობების ძიება. ამიტომ, ადამიანი სამყაროს საკუთარ ტყავზე გამოცდის, როგორც „დამაბნეველს და საშიშს“ და ის „ადვილად ექცევა ნაცნობი ან უცნობი ძალების შიშის ქვეშ, რომლებიც თითქოს მის წინააღმდეგ კრავენ პირს მაშინ, როდესაც, რეალურად, ის თავის უძლურებასა და გაუცხოებას განიცდის, რომელიც ადამიანის თავდაჯერებულობას არყევს“ (იქვე. 71). ამრიგად, გახანგრძლივებული კრიზისი იწვევს იმას, რასაც ტოსიგმა „ნერვიული სისტემა“ უწოდა (Taussig 1992), რაც სახელია სისტემის, რომელიც ერთდროულად მუდმივად იცვლება და თან არასტაბილურია, მცდელობის მიუხედავად ვერ ლაგდება და მშვიდდება, ასევე მუდმივად ფხიზელია და მომართული, ცდილობს წინასწარ განჭვრიტოს და იმოძრაოს აღქმული ან განცდილი სოციალური სტიმულების, მომავალი ცვლილებებისა და შესაძლებლობების მიხედვით.

კრიზისზე მორგების თეორიული გამოწვევები

თუ გავანალიზებთ აგენტების მოქმედებას კრიზისის შიგნით და არა კრიზისის გავლით, მაშინ ჩვენთვის ჩვეული ანალიტიკური კატეგორიების გადახედვა მოგვიწევს. მართალია, უკანასკნელი 10 წლის განმავლობაში უფრო და უფრო მეტი ყურადღება ექცევა რთულ ვითარებებში ადამიანთა ქცევებს, მაგალითად, სირთულეებთან გამკლავებისა და გადარჩენის სტრატეგიებს, ჯერ კიდევ შორს ვართ იმის სრულად გაგებისგან, თუ რა ღრმა ზეგავლენას ახდენს მუდმივი არასტაბილურობა და გაურკვეველობა ჩვენს ინფორმანტებზე და იმ კონცეპტუალურ აპარატზე, რომელსაც მათი ცხოვრების გასაგებად ვიყენებთ. ამ ნომერში

გამოქვეყნებული სტატიები თავს უყრის ფენომენისადმი მიდგომის არაერთ გზას, რომელთაგან ყველა სწორედ გახანგრძლივებული კრიზისის ემპირიულ გამოცდილებას ეყრდნობა. ზოგადად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ კრიზისი როგორც კონტექსტი ჩვენ ყურადღებას სამი საკვანძო თეორიული მიმართულებისკენ მიაპყრობს, რომლებსაც გადასინჯვა სჭირდებათ — „პრაქსისი“, „რუტინა“ და ‘ნარატივი’.

პრაქსისიდან გზის გაკვლევამდე

კრიზისის შესწავლისას ერთ-ერთი პირველი, რასაც ვაცნობიერებთ, მოქმედების შეცვლილი პატერნები და შესაძლებლობებია. მას აუცილებლად არ მოსდევს ხოლმე აპათია, არამედ მოქმედების წესებისა და საშუალებების ცვლილება. კრიზისულ მდგომარეობებში პრაქტიკის ანალიზისას ვხედავთ ხოლმე, რომ ადამიანები მოძრაობასა და ქმედებაზე თავიანთ წარმოდგენებს ბუნდოვან და ცვალებად სოციალურ გარემოს არგებენ (Jackson 1998; Vigh 2006a; Vigh et al. 2006). ასეთ ვითარებებში ქმედება და გარემო ერთმანეთთან მუდმივ დიალოგში არიან, ხოლო ქმედებისა და ნარატივის ერთდროული კონსტრუირება ეწინააღმდეგება პრაქტიკის დომინანტურ გაგებებს. სხვა სიტყვებით, ნაცვლად, მაგალითად, პრაქტიკაზე თამაშის მეტაფორით შთაგონებული წარმოდგენებისა, რომელშიც ადამიანები მკაფიოდ შემოსაზღვრულ და მყარ ერთგანზომილებიან სივრცეში მოქმედებენ, და რომელშიც შედარებითი თანხმობაა თამაშის წესებზე და ქმედებათა ფასზე; ან ბურდიოს პრაქსისის ცნებისა, რომელიც, საბოლოო ჯამში, ერი-სახელმწიფოს სტაბილური და კლასობრივად სტრუქტურირებული საზოგადოების ანარეკლია (1992) — ჩვენ ვხედავთ კრიზისულ ვითარებებს, რომლებიც აგენტებს, აიძულებს იფიქრონ არა მხოლოდ სოციალური გარემოს შიგნით მოძრაობის გზებზე, არამედ, ასევე, როცა ისინი თავიანთ წარმოდგენაში არსებულ ტრანექტორიებზე სვლას ცდილობენ, გაითვალისწინონ თავად გარემოს და მასში შემავალი აგენტების ზეგავლენაც. როგორც ასეთი, კონტექსტად ქცეული კრიზისის ცნება საშუალებას გვაძლევს შევამჩნიოთ როგორც დროებითი პრაქტიკები, ისე დროებითი გზის გაკვლევის მეთოდები (Ingold 2000; Vigh op. cit.). ეს ხედვა გვეუბნება, რომ ქმედებას უნდა შევხედოთ, როგორც მოძრაობას მოძრაობაში და რომ ყურადღების მიღმა არ უნდა დაგვრჩეს ქმედების, გარემოსა და ნარატივის ურთიერთმიმართებების მცდარ გაგებათა შეზღუდულობა.

შერვევიდან რეფლექსური რუტინიზებისკენ

ეს უფრო ცხადი გახდება, თუ ასეთ ვითარებებში რეალობის სოციალურ კონსტრუირებას დავაკვირდებით (შდრ. Berger & Luckmann 1967). ჰაბერმასის ციტატაში ნახსენები აგენტობის შებოჭვის განცდა მხოლოდ მაშინაა დომინანტური, როცა ადამიანები „უწესრიგობის“ მდგომარეობის რუტინად ქცევას ცდილობენ, რათა მასში მოქმედება და ცხოვრება შეძლონ (შდრ. Weber 1965 : 363–373; 1982 : 98). თუმცა, კრიზისის რუტინად ქცევა არ ნიშნავს კრიზისში ყოფნის განცდის გაქრობას. კრიზისში მყოფი ადამიანები რეფლექსირებენ თავიანთ ცხოვრებაზე, რათა მასზე გარკვეული კონტროლის განცდა შეინარჩუნონ (შდრ. Jackson op. cit.),

ასევე შეაფასონ და შეადარონ თავიანთი მძიმე ცხოვრება წარმოსახვითი სხვების მათ წარმოდგენაში არსებულ ცხოვრებებს.

რა მოსდის ჩვენი სოციალური სფეროების მნიშვნელობებისა და იდეების კონსტრუქციებს ყოვლისმომცველ არასტაბილურობასა და არაპროგნოზირებადობაში; როცა ისტორია გაშინაგანებათა და იმპროვიზაციათა მტკიცე ჯაჭვებისგან არ იქმნება, არამედ კრიზისისგან და დროებითი რუტინებისგან; როცა სოციალური პოზიციები (მიკუთვნებულობები და კონფიგურაციები) მუდმივად იცვლება, ხოლო თამაშის შემოსაზღვრული სივრცე (თუ ბურდიოს თამაშის მეტაფორაში დავრჩებით) — უწყვეტად მოძრაობს, ფართოვდება და იკუმშება იმ ცვლილებებთან და მიზიდულობებთან მიმართებით, რომლებიც ადგილობრივს, რეგიონულსა და გლობალურს შორის მოძრაობს; ესე იგი, როცა ნიადაგი სიმყარისა და სტაბილურობის ნაცვლად მოძრაობაშია მოსული? ამ კითხვას ყველაზე უკეთ პასუხს მაშინ გავცემთ, თუ მხედველობაში მივიღებთ ამ პროცესებით გამოწვეულ გაზრდილ სოციალურ რეფლექსურობას, ასევე, სოციალური გარემოს, ჩვენი პერსპექტივებისა და ჰორიზონტების ინტერპრეტაციებისადმი გამძაფრებულ მგრძნობელობას. საქმე გვაქვს „იმ თვალის არსებობის გაცნობიერებასთან, რომლითაც ვხედავთ“ (შდრ. Benedict 1989:14),⁹ არა მხოლოდ რუტინების, დისკურსების, ქმედებებისა და ინტერპრეტაციების კონსტრუირებული ბუნების გაცნობიერებასთან, არამედ ჩვენი წესების მნიშვნელობების წარმოების.

ამ ხედვის თანახმად, სოციალური რეფლექსურობა გულისხმობს ადამიანების მიერ იმის გაცნობიერებას, თუ როგორ აინტერპრეტირებენ ისინი სოციალურ ლანდშაფტს. ეს ხდება იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ სოციალური სფერო რომელშიც ისინი ცხოვრობენ იმდენად სწრაფად და/ან არაპროგნოზირებადად იცვლება, რომ აგენტებმა მუდმივად უნდა ამოწმონ თავიანთი ინტერპრეტაციების ეფექტურობა იმ ცვლილებებთან მიმართებით, რომლებიც მათ გარემოში ხდება და რომელშიც ისინი გზის გაკვალვას ცდილობენ. ზოგადად, ჩვენ სოციალური რუტინების არსებობას მაშინ ვაცნობიერებთ, როცა ისინი კითხვის ნიშნის ქვეშ დგებიან, კარგავენ პრაქტიკულობას ან აქამდე გაუთვალისწინებელ შედეგებს იძლევიან. მაშასადამე, დუღილის ვითარებაში უფრო და უფრო აუცილებელი ხდება, კრიტიკულიც კი, აგენტების მხრიდან მათზე რეფლექსია; იმ მეთოდების გადახედვა, რომლითაც მომხდარის,

⁹აქ ბოდიში უნდა მოვიხადო შეგნებული გამოტოვებისთვის. სინამდვილეში რუტ ბენედიქტი ამბობს, რომ 'რთულია იმ თვალის არსებობის გაცნობიერება, რომლითაც ვხედავთ' (op. cit.), თუმცა, საქმე იმაში კი არაა, რთულია თუ არა, არამედ იმაში რომ აუცილებელია. ამ ხედვის თანახმად, რეფლექსურობა თანამედროვე ანთროპოლოგიის სახასიათო ნიშანი იყო, რომელიც ლოგიკურად აღმოცენდა იმ დარგიდან, რომელშიც უამრავი სოციალური პერსპექტივისა და ფაქტის აღწერას ვხვდებით. თუმცა, ანთროპოლოგიის მსგავსად, დღევანდელი ახალგაზრდების ჰორიზონტი სხვა სოციალური რეალობების სიმრავლესთან შეხვედრით ყალიბდება, რაც მათ მუდმივად ახსენებს 'უცხოებს' [alterities], რომელთა არსებობა კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებენ მათ ნორმებს, პოზიციებსა და მსოფლმხედველობებს.

მიმდინარეს და მოსალოდნელის გაგება და წინასწარ განჭვრეტა ხდება. ადამიანის სოციალური რეალობის ეს იდეაციური კონსტრუქცია განუზომადი კი არაა (Malinowski 1971) ან მეორე რიგის არაცნობიერი რუტინიზებებისგან შემდგარი (Berger & Luckmann op. cit.), არამედ, ვხედავთ, რომ კრიზისის პირობებში პირველი რიგის კონსტრუქციებისა და რეფლექსური რუტინიზების უწყვეტი პროცესი ირთვება (შდრ. Giddens 1984; Beck et al. 2003).¹⁰ ამრიგად, ჩვენი მსჯელობისთვის მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ რეფლექსურობა სამეცნიერო დაკვირვებისა და მისი პრაქტიკის ექსკლუზიური ელემენტი კი არა, ყველა სოციალური პრაქტიკის ნაწილია, რადგან ადამიანები თავიანთი ცხოვრების შეძლებისდაგვარად გაუმჯობესებას ცდილობენ.¹¹ როგორც გიდენსი ამბობს, აგენტს „აქვს მიზეზები, რატომაცაა ამა თუ იმ აქტივობაში ჩართული“ და მას „შეუძლია ამ მიზეზების დისკურსულად ახსნა“. სინამდვილეში, პრაქტიკების უწყვეტობა საჭიროებს რეფლექსურობას, ხოლო რეფლექსურობა, თავის მხრივ, მხოლოდ პრაქტიკების უწყვეტობითაა შესაძლებელი, რაც, დროსა და სივრცეში, მათ საცნობად „იგივედ“ დატოვებას გულისხმობს. აქედან გამომდინარე, „რეფლექსურობა“ უნდა გავიგოთ არა უბრალოდ „თვითცნობიერებად“, არამედ მიმდინარე სოციალურ ცხოვრებაზე მუდმივ დაკვირვებადაც (Giddens 1984 :3).

სედიმენტაციისა და შეჩვევის ნაცვლად — რომელთაგან ორივე კონსტრუირების ნელ და არაცნობიერ პროცესებთან ასოცირდება — ეს პერსპექტივა გვეხმარება გავიგოთ მნიშვნელობის ბევრად უფრო მოქნილი და პლასტიკური კონსტრუქციები, რომლებიც ისეთ მდგომარეობებსაა მორგებული, რომლებშიც მოვლენები არაპროგნოზირებადად, სწრაფად და არასტაბილურად ვითარდება.

ნარატივიდან სოციალურ წარმოსახვამდე

ბოლოს კი, კონტექსტად ქცეული კრიზისის პერსპექტივა საშუალებას გვაძლევს დავინახოთ მოლოდინზე ორიენტირებული მნიშვნელობების კონსტრუირება. როდესაც ადამიანებს თავიანთი ადგილის პოვნა და სამოქმედო სივრცის მოპოვება უჭირთ იმ მოედანზე, რომელზეც ძალიან მცირე ზეგავლენა აქვთ, ისინი თავიანთი სოციალური გარემოს შესაძლო განვითარების მიმართულეებას წინასწარ წარმოიდგენენ და ამ შესაძლებლობასთან დიალოგში

¹⁰ რუტინიზებისა და რეფლექსურობის ცნებათა გამოყენებით გიდენსი სოციალური სტრუქტურირების გაგებას გვთავაზობს, რომლის თანახმადაც, როცა აგენტები სოციალურ პრაქსისში ერთვებიან, ისინი მის მუდმივ გარდაქმნას იწყებენ და ამით თავს აგენტებად ავლენენ (1984 : 2).

¹¹ თუმცა, გიდენსისთვის ცოდნათა გარკვეული ტიპი სხვა ცოდნებზე უფრო მეტადაა რეფლექსურობისკენ მომართული, მაგალითად პრაქტიკული ცოდნა. ის ერთმანეთისგან ყოფს არაცნობიერსა და დისკურსულად ცნობიერს, თუმცა მაინც აკრიტიკებს ფსიქოანალიზს იმის გამო, რომ თითქოს არაცნობიერი ძალები იყვნენ სოციალური ქმედების საფუძველი. ასევე, იმის გამო რომ ფსიქოანალიზი მხედველობაში არ იღებს აგენტების ავტონომიურობის იმ ხარისხს, რომლითაც ისინი თავიანთ ქცევაზე რეფლექსურობას ინარჩუნებენ.

ცდილობენ თავის გატანას. სხვა სიტყვებით, ბოლო ათწლეულში ანთროპოლოგები განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ მოვლენებს, პირადი ისტორიებისა და ნარატივების გაგებას, როგორც პროცესების, რომელთა მეშვეობით ადამიანები შინაარსით დატვირთულ ურთიერთობაში შედიან თავიანთ წარსულთან და აწმყოსთან, თუმცა, ძალიან ცოტა ანთროპოლოგი დაინტერესებულა მომავლით, რომელთა შორის მალკვი (1995) გამონაკლისს წარმოადგენს. მართალია, მკვლევართა დიდი ნაწილი თანხმდება, რომ ნარატივები მომავლისკენაა მიმართული, თუმცა, ზუსტად ეს როგორ ხდება, იშვიათად გამხდარა კვლევის ან ჩვენების საგანი.

თავისთავად, კრიზისის კონტექსტად გაგება გვიხსნის ფანჯარას ჩვენს ცხოვრებაში მოლოდინის განზომილება დავინახოთ. ის საშუალებას გვაძლევს, გავიგოთ თუ როგორ იბრძვიან ადამიანები თავიანთი ადგილის, გარკვეული კონტროლის განცდისთვის და ბალანსის მოსაპოვებლად, და გზას როგორ იკვლევენ რთულ გარემოში. შედეგად, დავინახავთ, რომ სოციალური წარმოსახვის მეშვეობით ადამიანები მუდმივად იგონებენ მომავლის სცენარებსა და მოქმედების არეალებს, ცდილობენ ახლო და შორეული მომავლის გამოცნობასა და პროგნოზირებას (Castoriadis 1997; Goankar 2002; Taylor 2002; Vigh 2006 a, c). სწორედ სოციალური წარმოსახვის მეშვეობით ვპოულობთ ჩვენს ადგილს სამყაროში, ვურთიერთობთ სხვებთან და ვცდილობთ მოვიხელთოთ ჩვენი არსებობის ის სფერო, რომელიც ჯერ არ გამოგვიცდია, მაგრამ რომელთანაც მოლოდინებზე დაფუძნებული ქმედებებით ვართ დაკავშირებული. ეს ძალისხმევა კრიზისზე უფრო ნათლად, არასდროს ჩანს.

სოციალური ძალები და მედეგი აგენტები

თუმცა, თუ გვინდა სათანადოდ შევისწავლოთ ის გზები, რომლითაც ადამიანები თავიანთ ცხოვრებას გახანგრძლივებული კრიზისის მდგომარეობებს არგებენ, ჩვენ თეორიიდან ეთნოგრაფიაზე უნდა გადავიდეთ. რეციფიდან ულან ბატორამდე სავლელე კვლევებზე დაყრდნობით, Ethnos-ის ამ სპეციალურ ნომერში გამოქვეყნებული სტატიები ასახავს იმ ანალიტიკურ და თეორიულ ენერჯიას, რომელსაც დღეს კრიზისზე და ქრონიკულობაზე ფოკუსირებული ანთროპოლოგია ასხივებს. ყველა ეს სტატია ველზე მუშაობას ეფუძნება იმ ადამიანებთან, რომლებიც გაჭედილები არიან სტრუქტურული, სოციალური და ეგზისტენციალური კრიზისის მდგომარეობაში. ამ ნომერში განხილული ადამიანები და პროცესები დაგვანახებს, თუ როგორ უჭირთ და როგორ უმკლავდებიან აგენტები ისეთ გარემოებს, რომლებსაც გაურკვევლობა და არასტაბილურობა ახასიათებთ და ააშკარავენ, როგორც სოციალური ძალების სისასტიკეს, ისე აგენტების მედეგობას.

სწორედ მედეგობაა ნენსი შეპერ-ჰიუსის სტატიის მთავარი თემა, რომელსაც „ცხოვრების ნიჭი“ ჰქვია. ბრაზილიური ფაველებისა და სამხრეთ აფრიკული თაუნშიპების ეთნოგრაფიული შესწავლის საფუძველზე ის აჩვენებს, თუ როგორ გააქვთ ადამიანებს თავი უკიდურესი სიდუხჭირისა და ხიფათის გარემოში, და როგორ გავლენას ახდენს ეს პირობები

სიცოცხლისა და სიკვდილის, ტანჯვისა და გადარჩენის მათსავე კონცეფციებზე. ნაცვლად კრიზისის გადალახვის ჩვენებისა, შეპერ-ჰიუზი ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, თუ როგორ იქცევიან ადამიანები და როგორ არგებენ თავიანთ ცხოვრებას უკიდურეს სილატაკეს, ძალადობასა და გარიყულობას. ის ასევე ყურადღებას ამახვილებს კრიზისის მატერიალურ მხარეზეც, თუ როგორ აისახება ეს მდგომარეობა ამ ადამიანების სხეულებრივ მდგომარეობებზე და აღქმულ პათოლოგიებზე. იგი აანალიზებს, თუ როგორ ხდება სოციალური კრიზისის განსხეულება და სხეულებრივ მდგომარეობებზე ასახვა და ამით ის პოსტტრავმული სტრესული აშლილობის [ptsd] შთამბეჭდავ კრიტიკას გვთავაზობს, ცნების, რომელიც უხილავს ტოვებს ტანჯვის სიმძაფრეს და ადამიანთა უნარს, გადარჩენენ გამძლეობის ალტერნატიული გზების მეშვეობით.

ჯეკსონის სტატია, „ახლის შოკი“, ასევე ერთ სივრცეში განსხვავებული სამყაროების „შეჯახებას“ ეხება. იგი აშუქებს და აანალიზებს ახალგაზრდა სიერა ლეონელი მიგრანტის სირთულეებს, რომელიც ლონდონში დამკვიდრებას ცდილობს; აჩვენებს არალეგალ მიგრანტად ყოფნის სტრესსა და მოწყვლადობას, რომლებიც თავიანთ ცხოვრებას დეპორტაციის მუდმივი საფრთხის ქვეშ ატარებენ. ეს სტატია ნათელს ხდის იმ დიდ სტრესს, რომელიც ნებაყოფლობით უცხოობას მოსდევს და განცდას, როცა შენი ბედი აბსტრაქტული და უპიროვნო ბიუროკრატიული მანქანის ნებაზეა დამოკიდებული. ჩვენ უნიკალურ ცოდნას ვიძენთ უსაფრთხოებისა და აღიარების არარსებობის პირობებში ცხოვრებაზე, რომელიც დაღს ასვამს მარგინალიზებულ მიგრანტთა სასიცოცხლო სივრცეებს და მათ მცდელობებს, იპოვონ ბალანსი და გზა დამაკმაყოფილებელი ცხოვრების მისაღწევად.

პედერსენისა და ჰოჯერის სტატია, „ტრანზიციაში დაკარგულები“, ასევე გაუცხოებას ეძღვნება, ჯეკსონი სხვა საზოგადოებაში მიგრირებული ახალგაზრდა კაცის სოციალურ პოზიციასა და სირთულეებს გვაჩვენებს, ხოლო მათი სტატია ოჯახის სირთულეებს აღწერს, სამყარომ თითქოს მათ გარეშე ჩაიარა. ის აღწერს მონღოლი ოჯახის რთულ მდგომარეობას, რომელთა სოციალური ღირებულება და შესაძლებლობები მონღოლეთში აწგარდაცვლილ საბჭოთა სისტემასთან იყო დაკავშირებული და რომლებიც ცდილობენ ცხოვრება საბაზრო ეკონომიკაზე ტრანზიციას მოარგონ. სტატია აანალიზებს ოჯახის სოციალური პოზიციის სრულ დაკარგვას და სწრაფად ცვალებად საზოგადოებაში დანაკარგისა და დაკარგულობის განცდას, სადაც ოჯახი არაპროგნოზირებადი ცვლილებების ბუნდოვანებისა და გაურკვევლობის წინაშე რჩება. ერთიანობაში სტატიები საფუძველს გვაძლევს გამოკვეთოთ არა მხოლოდ კვლევის მთავარი ანთროპოლოგიური მიმართულება, არამედ ის უნიკალური წვლილიც, რომლის შეტანა ანთროპოლოგიას კრიზისისა და ქრონიკულობის შესწავლაში შეუძლია.

გამოყენებული ლიტერატურა

Agamben, Giorgio. 2000. *Potentiality: Collected Essays in Philosophy*. Palo Alto: Stanford University Press.

Beck, Ulrich, Wolfgang Bonns & Christoph Lau. 2003. *The Theory of Reflexive Modernization: Problematic, Hypotheses and Research Programme*. *Theory, Culture and Society*, 20(2):1–33.

Benedict, Ruth. 1989 [1947]. *The Chrysanthemum and the Sword: Patterns of Japanese Culture*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Benjamin, Walter. 1999 [1968]. *Illuminations*. London: Pimlico Press.

Berger, Peter L. & Thomas Luckmann. 1967 [1966]. *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Anchor Books.

Bhabha, Homi K. 1994. *The Location of Culture*. London: Routledge.

Bourdieu, Pierre. 1992 [1977]. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Castoriadis, Cornelius. 1997 [1987]. *The Imaginary Institution of Society*. Cambridge: Polity Press.

Crapanzano, Vincent. 2004. *Imaginative Horizons: An Essay in Literary-philosophical Anthropology*. Chicago: University of Chicago Press.

Das, Veena. 2006. *Life and Words: Violence and the Decent into the Ordinary*. Berkeley: University of California Press.

Estroff, Sue. 1993. *Identity, Disability and Schizophrenia: The Problem of Chronicity*. In *Knowledge, Power and Practice: The Anthropology of Medicine and Everyday Life*, edited by Shirley Lindenbaum & Margaret Lock. Berkeley: University of California Press. Ferguson, James. 1999. *Expectations of Modernity: Myths and Meanings of Urban Life on the Zambian Copperbelt*. Berkeley: University of California Press.

Forrest, Joshua B. 1987. *Guinea-Bissau since Independence: A Decade of Power Struggles*. *The Journal of Modern Africa Studies*, 25(1):95–116.

Giddens, Anthony. 1984. *The Constitution of Society: Outline of a Theory of Structuration*. London: Polity Press.

Goankar, Dilip P. 2002. *Toward New Imaginaries: An Introduction*. *Public Culture*, 14, (1):1–20.

Greenhouse, Carol J. 2002. *Introduction: Altered States, Altered Lives*. In *Ethnography in Unstable*

Places: Everyday Lives in Contexts of Dramatic Political Change, edited by Carol J. Greenhouse, Elizabeth Mertz & Kay B. Warren. Durham: Duke University Press.

Greverus, I.-M. 1996. Anthropological Horizons, the Humanities and Human Practice. In *Horizons of Understanding: An Anthology of Theoretical Anthropology in Europe*, edited by Jan van Bremen, Vesna Godina & Jos Platenamp, pp. 124–137. Leiden: Research School cnws, Leiden University.

Habermas, Jürgen. 1992 [1976]. *Legitimation Crisis*. Cambridge: Polity.

Hastrup, Kirsten. 1992. Uchronia and the Two Histories of Iceland, 1400–1800. In *Other Histories*, edited by K. Hastrup. London: Routledge.

Ingold, Tim. 2000. *The Perception of the Environment: Essays in Livelihood, Dwelling and Skill*. London: Routledge.

Jackson, Michael. 1998. *Minima Ethnography*. Chicago: University of Chicago Press. —. 2002. *The Politics of Storytelling: Violence, Transgression, and Intersubjectivity*. Copenhagen: Museum Tusulanum.

Koselleck, Reinhart. 2002. *The Practice of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts*. Stanford: Stanford University Press.

Lindquist, Mats. 1996. Times of Crisis. *Studia Ethnologica Upsaliensia*, 17.

Malinowski, Bronislaw. 1971 [1926]. *Myth in Primitive Psychology*. Westport: Negro University Press.

Malkki, H. Liisa. 1995. *Purity and Exile: Violence, Memory and National Cosmology among Hutu Refugees in Tanzania*. Chicago: University of Chicago Press.

Massumi, Brian. 1997. Deleuze, Guattari, and the Philosophy of Expression. *Canadian Review of Comparative Literature*, 24(3):745–782.

Mbembe, Achille. 1995. Figures of the Subject in Times of Crisis. *Public Culture*, 7(2):323–352.

Merleau-Ponty, Maurice. 1964. *Signs*. Evanston: Northwestern University Press. Nordstrom, Carolyn. 1997. *A Different Kind of Warstory*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

—. 2004. *Shadows of War: Violence, Power, and International Profiteering in the Twenty-first Century*. Berkeley: University of California Press.

Redfield, Peter. 2005. Doctors, Borders and Life in Crisis. *Cultural Anthropology*, 20(3):328–361.

- Taussig, Michael. 1992. *The Nervous System*. New York: Routledge.
- Taylor, Charles. 2002. Modern Social Imaginaries. *Public Culture*, 14(1):91–124.
- Vigh, Henrik E. 2006a [2003]. *Navigating Terrains of War: Youth and Soldiering in Guinea-Bissau*. Oxford: Berghahn.
- . 2006b. Social Death and Violent Life Chances: Youth Mobilization and Social Navigation in Bissau City. In *Navigating Youth, Generating Adulthood: Social Becoming in an African Context*, edited by Catrine Christiansen, Mats Utas & Henrik E. Vigh. Uppsala: Nordic Africa Institute.
- . 2006c. The Colour of Destruction: On Racialization, Geno-globality and the Social Imaginary in Bissau. *Anthropological Theory*, 6(4):481–500.
- Vigh, Henrik E., Catrine Christiansen & Mats Utas. 2006. Youth(E)scapes: Introduction to Navigating Youth, Generating Adulthood. In *Navigating Youth, Generating Adulthood: Social Becoming in an African Context*, edited by Catrine Christiansen, Mats Utas & Henrik E. Vigh. Uppsala: Nordic Africa Institute.
- Weber, Max. 1965 [1947]. *The Theory of Social and Economic Organization*. New York: The Free Press.
- . 1982 [1971]. *Makt og Byråkrati: Essays om Politikk og Klasse, Samfunnsforskning og værdier*. Oslo: Gyldendal.
- Whyte, Susan Reynolds. 1997. *Questioning Misfortune: The Pragmatics of Uncertainty in Eastern Uganda*. Cambridge: Cambridge University Press.